

Eperjessy Géza Köszöntő a Történettudományi Tanszék diákköre megalakulásának huszadik évfordulóján*

Szeretettel, tisztelettel és nem kevés megilletődöttséggel köszöntöm a húsz éves évfordulóját ünneplő szegedi történelmi tudományos diákkört, a legrégibb és legpatinásabb hazai tanárképző főiskola történelem tanszékének oly sok szép, jelentős tudományos eredményeket fölmutató diákkörét, amely ezen az évfordulón vette föl a tanszék alapító tanárának, Eperjessy Kálmánnak, édesapámnak nevét, aki mintegy három évtizeden keresztül vezette a főiskola történelem tanszékét. Nem az én tisztem Eperjessy Kálmán oktatói, tudósi, történetírói, pedagógusi tevékenységének méltatása. Ezt – közvetlen hatásában – nálam bizonyára jobban ismerik volt tanítványainak ezrei, s köztük mindenekelőtt Nagy István, kedves barátom és kollégám, a tanszék jelenlegi vezetője, aki megható szeretettel és odaadó hűséggel őrzi és öregbíti volt tanárának az emlékét is.

Engedjék meg, hogy ezúttal inkább a szegedi tanárképző főiskoláról, ennek történelem tanszékéről emlékezzek, úgy is, ahogy az én emlékeimben él, aki ugyan nem voltam ezen főiskola növendéke, de akit mégis oly sok érzelmi szál köt össze ezzel a hazai kultúrális életben oly fontos szerepet játszott és játszó intézménnyel.

Talán egyike vagyok azoknak e teremben, aki a legrégebben találkozott a főiskolával. Pszichológusoktól, de még inkább íróktól tudjuk, s kivált Marcel Proust nagyszerű regényfolyama döbentett sokunkat arra, hogy az ízek s – tegyem hozzá – az illatok mozgatják meg legjobban emlékezetünk legmélyebb rétegeit. Ha az egykori Boldogasszony sugárúti épület első emeletén lévő történelem tanszékre gondolok, nemcsak a régi könyvespolcokat látom magam előtt, hanem még ma is az orromban érzem azt a sajátos illatot, amelyet a könyvek, a bútorok, az olajzott padló, az egész atmoszféra árasztott, s amit az olykor oda látogató kisgyerek magába szívott. Magam előtt látom azt a fehér köpenyes fiatalembert is, aki – azóta tudom – fizetés nélküli gyakornokként rakosgatta a könyveket, talán Magner Ferenc volt, később Magyarország első pozsonyi főkonzulja, s a Felvidékről kitelepített magyar pedagógusok kormánybiztosa, jelenleg a washingtoni egyetem professzora, s aki néhány hónappal ezelőtt hazalátogatva Eperjessy Kálmán helyett csupán fiával találkozhatott, aki az ő emlékeiben még rövid nadrágos kislíuként élt, ma pedig az ötvenes éveinek végén járó tanára a szegedi főiskola budapesti testvérintézményének.

A későbbi emlékek már sokkal határozottabbak. Nagyobb diákként is megfordultam ama falak között, s a történelem tanszék könyvtárából kaptam kölcsön például.

* Az alábbiakban Eperjessy Géza 1985. október 25-én elhangzott köszöntőjét közöljük.

a népi írók műveit, a börtönbüntetést szenvedett Féjaét, Kovács Imrét, köztük betiltott könyveket is, amelyek e könyvtárban megvoltak, s persze a legjelentősebbeket, Németh Lászlót és Illyést is főként itt ismerhettem meg. Azt is jól tudtam, hogy a sugáruiti épület alagsorában volt a Botond Bajtársi Egyesület helyisége, ahol a háború éveiben a moszkvai és az angol rádiót hallgatták a diákok, köztük kommunisták is, mint például a hányatott sorsú Végh Joachim, aki a felszabadulás után e tanszék tanára lett. A Botond Bajtársi Egyesület meghívott előadói között szerepelt Veres Péter vagy Erdei Ferenc, utóbbi a tanszék vezetőjének és egyben a bajtársi egyesület egyik első művét, Makó város társadalomrajzát Eperjessy Kálmán adta ki a *Csanádvármegyei Könyvtárban*.

A mai diák talán meglepődve veszi mindezt tudomásul. A Turul egyesületben a moszkvai rádiót hallgatták a háború éveit alatti diákok? Ne csodálkozzanak ezen, fiatal barátaim! A Turul égisze alatt létesült annak idején a Bolyai kollégium is, amely utóbb Györffy István nevére vette föl. A Györffy kollégium szerepét a népi demokratikus átalakulásban, a földosztásban, a népi kollégiumi mozgalom létrehozásában bizonyára minden mai történelem szakos hallgató jól ismeri.

Hogy mindezt jobban megérthessék, válaszolni kell arra a kérdésre, kik közül kerültek ki a hajdani szegedi főiskola hallgatói. Meggyőződésem, hogy a szegedi polgári iskolai tanárképző főiskola 20. századi művelődéstörténetünk egyik legdemokratikusabb intézménye volt, mind a társadalmi mobilitás, mind az értékek kiválasztásának tekintetében. Az értelmes parasztyerek ugyanis 5-6 elemi iskolai osztály elvégzése után tanítójának ösztönzésére s szüleinek nem csekély erőfeszítésével polgári iskolába iratkozhatott. Ha ott is kitűnt, újabb nem kis erőfeszítéssel és rábeszéléssel tanítóképzőbe iratkozott, s néptanítói oklevelet szerzett. Nos, az előbbiektől kerültek ki a főiskola *férfi* hallgatói, akkor, amikor az egyetemek bölcsészkaraira az elégségesek is bekerülhettek. Ismétlem, elsősorban a férfi hallgatóknál érvényesült ez a demokratikus kiválasztódás, a nők között sokkal több kispolgári, polgári s egyéb elem is akadt, és nem kevés apáca is volt. S a legkiválóbb férfihallgatók számára volt még egy újabb szűrő. Azok, akik a négyéves és három (pl. magyar-történelem-énekzene) szakos főiskolát elvégezték, ott volt még egy további lépcső, a kétéves Apponyi kollégium. ennek elvégzése után tanítóképző intézeti tanári diplomát szereztek, és bölcsészdoktorátust nyerhettek. Ezek közül került ki az akkori magyar pedagógus társadalom krémje. Hogy csupán egy-két nevet említsek – persze a volt történelem szakosok közül – például Kelemen László, a kitűnő pszichológia professzor, vagy Nagy Sándor, a kiváló didaktikus, az ELTE professzora, vagy Simon Gyula, a Pedagógiai Társaság főtitikára és mások.

A felszabadulás utáni főiskola történetét már kevésbé ismerem, hiszen Budapestre kerültem diáknak, s csak vendégként fordultam meg egyre ritkábban s egyre rövidebb időre Szegeden. A nagymúltú szegedi tanárképző főiskola volt sokáig az egyetlen ilyen intézmény hazánkban, majd 1948 után Budapesten és másutt is létesültek úgynevezett pedagógiai főiskolák, s köztük a szegedi is mint ilyen, folytatta munkáját. Hogy milyen tudományos tevékenység folyt és folyik a szegedi főiskola törté-

nelem tanszékén, azt többek között a tudományos diákkör két évtizedes évfordulóján elhangzó előadások, s még hangsúlyozottabban a szombati tudományos ülészakon elhangzó referátumok illusztrálják, amelyeknek előadói között neves főiskolai oktatókat, levéltárosokat, muzeológusokat találhatunk, akik többek között olyan helytörténeti tárgyú kutatásaikról számolnak be, amelyet annak idején a húszas évek végén Szegedre telepített tanárképző főiskola történelem tanszékén alapoztak meg a délalföldi régióban, s talán – bátran mondhatjuk – országos viszonylatban is.

Marjanucz László

Az Eperjessy Kálmán Tudományos Diákkör megalakulása, célkitűzései

Tanszékünkön 1965-ben alakult meg a Tudományos Diákkör. Alapvető célja, funkciója kapcsolódik névadónk, Eperjessy Kálmán által megteremtett hagyományhoz: a tudós tanárképzés ideáljához. Eredetileg szakköri pályamunkákban adtak számot a legtehetségesebb diákok elméleti és kutatásmethodikai felkészültségükről. Ezek a professzor kutatási témájához kapcsolódó dolgozatok még elsősorban a szakirodalom minél teljesebb és szakszerűbb feltárását jelentették, mivel a hallgatók önálló levéltári kutatására akkoriban nem volt lehetőség. Igényes témaválasztásuk, szakszerű forráselemzésük alapján azonban ezek a munkák hivatkozott forrásai lettek későbbi tanulmányoknak. Ennek a gyakorlatnak köszönhető, hogy a korábbi tudományos igényességű helytörténeti és szakdolgozatok megírásának szakmai, methodikai követelményeit sikerült átmeneti a későbbi tudományos diákkör munkájába.

A régi szakkörökben dolgozó hallgatókat tudatosan választották ki a tanszék tanárai. Csak az arra alkalmas diákok jöhettek számításba, mert a kör lényegében a szakmailag kiváló hallgatók képzésének a színtere volt. Magában egyesítette az egyetemi speciális kollégiumok szakmai, tudományos felkészítő feladatait és a későbbi diákkör tartalmi, módszertani törekvéseit.

Tanszékünk diákkörének tudományos alapjait, szervezeti kereteit ezek a régi szakkörök adták azzal a különbséggel, hogy az új teamek szakmai követelményeit már az önkéntesség alapján szerveződő diákköri mozgalom lehetőségei is meghatározták. A tudatos tanári választásra építő tagtoborzás kiegészült az önkéntes csatlakozás lehetőségével olyan körülmények között, amikor a mozgalom vonzó céljait elfogadó diákokat már nemcsak szükséges kutatásmethodikai felkészültség megfelelő fokára kellett elvezetni, hanem képessé kellett őket tenni egyéni kutatásokon alapuló dolgozatok elkészítésére. Az önkéntesség, bár feltételezte az önismeretet, teljesen mégsem tudta korlátok közé szorítani a megalapozatlan egyéni ambíciókat. Abban,